

МУДРІСТЬ НАРОДНА

Збірник п'ятий

ури
1972

ЛАТИСЬКІ ПРИСЛІВ'Я ТА
ПРИКАЗКИ

Упорядкував та переклав
Володимир Капівець

*Видавництво художньої літератури
«Дніпро» Київ — 1972*

С проквола, добираючи слова, ніби золоті зерна, веде свою розповідь латиський селянин чи рибалка. І раз у раз в гурті вибухас веселий сміх. Та й як не сміятися, почувши отаку дотепну характеристику: «Парубок — як дуб, а розум — дупло в дубі». І хоч це давно відоме, багато разів вживале прислів'я, але воно завжди захоплює своїм глибоким змістом, тонким гумором, об-
разністю.

Латиські прислів'я та приказки склалися протягом багатьох віків. Вони вибрали в себе величезний досвід з багатьох галузей суспільного виробництва, матеріальної та духовної культури латиського народу, його історію, ідеали, побут, звичаї, все багатство народної мудрості.

Довгий час латиський народ перебував під соціальним і національним гнітом місцевих поміщиків та пімецьких баро-

нів, які захопили латиські землі ще в XIII ст. Не могло бути й мови про розвиток національної писемної культури й мистецтва, а тому усна поетична творчість була єдиним виявом духовного життя народу, який з покоління в покоління передавав своє мудре й тепле слово, втілював у ньому прагнення трудящих до визволення, мрії про краще життя.

Прислів'я та приказки стали одним з найпопулярніших і найактивніших жанрів латиського фольклору, який тематичним багатством і художньою досконалістю своїх численних зразків ще раз стверджує важливу думку О. М. Горького про те, що «народ не тільки сила, яка створює всі матеріальні цінності, він — єдине і невичерпне джерело цінностей духовних, перший за часом, красою і геніальністю творчості філософ і поет, який створив всі великі поеми, всі трагедії землі і найвеличнішу з них — історію всесвітньої культури»*.

Традиційні прислів'я та приказки мають велике значення для сучасності не

* М. Горький. Про літературу, К., Держлітвидав УРСР, 1954, стор. 38.

лише як поетичне джерело, мовна скарбниця для художньої літератури, але й як популярні в розмовній практиці афористичні вирази, самобутні перлини сконденсованої народної думки. Неоціненне значення мають вони і в освоєнні мовного багатства того чи іншого народу.

Якщо порівняти тематичний діапазон латиських прислів'їв та приказок з темами і мотивами цього фольклорного жанру в східнослов'янських народів, то помітимо чимало спільного.

В українців, росіян і білорусів частина прислів'їв та приказок була створена в зв'язку з окремими календарними датами. В них відбилися цікаві спостереження народу за навколишньою природою, за діяльністю людини. Це допомагало людям якоюсь мірою передбачати погоду, тому деякі з цих прислів'їв і по сьогодні не втратили свого значення. Поетичне узагальнення цієї форми людського пізнання знаходимо і в багатьох латиських прислів'ях, зокрема: «Рік року не брат», «Чим тепліше літо, тим лютіша зима» тощо.

Цікаво, що у латиських прислів'ях та приказках лише зрідка зустрічаються весні мотиви, а якщо й натрапляємо на

них, то за своєю тематикою вони наближаються до зразків відповідних жанрів росіян, українців та білорусів.

Чимало спільних явищ з життя і побуту східнослов'янських і латиського народів у прислів'ях та приказках висвітлюються по-своєму, в найрізноманітніших аспектах, що сприяє збагаченню світової скарбниці народної мудрості.

Навіть у тих випадках, коли маємо в прислів'ях та приказках латинців і, скажімо, українців спільну тему, вона розкривається у своєрідних національних образах, у специфічних, вироблених усею традицією мовних формах.

При глибокому дослідженні латиських прислів'їв та приказок можна знайти в них деякі спільні мотиви із зразками цього фольклорного жанру в інших народів, зокрема в народів арабського Сходу, стародавніх греків і римлян, Європейських народів, народів Кавказу, Середньої Азії, Російської Федерації.

Окремі цікаві прислів'я та приказки, що й нині побутують серед латинців, ми почуємо в дуже багатьох народів. Мабуть, нині вже неможливо встановити, де склалося таке прислів'я, як «Рука руку мис».

Прислів'я «Рука руку мис — обидві чис-

ті» в латиському фольклорі перетворилося навіть у загадку: «Дві сестрички одна одну мпоть, обидві чисті» — і навіть використане в таких рядках народної пісні: «Рука руку мис, хто ж личко умис?»*

Про типологічну подібність окремих фольклорних образів свідчить і латиська народна пісня про те, що і в пеклі пан не працюватиме, він в казані сидітиме, а ми — дрова підкладатимемо, що перегукується з російським прислів'ям: «Значить, будемо ми й на тім світі панам служити: вони будуть в казані кипіти, а ми дрова підкладати». Згаданий мотив знаходимо і в українському народному анекдоті. Трудящі маси, творці поетичних цінностей, з властивим їм почуттям гумору, в дошкульному дотепі викривали соціальну несправедливість експлуататорського суспільства.

Звичайно, серед різноманітних латиських прислів'їв та приказок, як і в кожного народу, є зразки, де стверджуються відсталі погляди, зокрема на жінку, свекруху, родичів, протиставляються

* Зб. «Мудрость двух народов». Рига, 1967, стор. 32.

батько — матері або, навпаки, діти — батькам та інше, що пояснюється соціально-побутовими умовами, в яких ці зразки усної народної творчості створювалися. Однак вони займають незначне місце серед тематичного багатства латиських прислів'їв та приказок і в наш час зустрічаються в живому побутуванні дуже рідко.

Високо оцінюючи народні прислів'я та приказки за їхній глибокий зміст, В. І. Ленін зауважував: «Бувають такі крилаті слова, які з дивною влучністю виражають суть досить складних явищ»*.

Прислів'я та приказки в сучасній народній поетичній творчості, мабуть, найміцніше пов'язані з традицією. Адже переважна частина старих прислів'їв та приказок така ж актуальна, як і кількості років тому. Вони так само мудро і гостро націлені супроти негативного в нашому житті й побуті, з високим пафосом стверджують здорові моральні норми, все нове, передове.

В перекладі українською мовою збірник латиських прислів'їв та приказок ви-

ходить вперше. При доборі матеріалу для нього було використано видання Інституту мови та літератури Академії наук Латвійської РСР «Latviesu sakām-vārdi un parunas» («Латиські прислів'я та приказки»).

Володимир Бойко

* В. І. Ленін. Твори, т. 20, стор. 257.

Своя земля — мати,
чужина — мачуха.

Всякий птах
свое гніздо
любить.

**Батьківщина і свобода —
найсвятіше,
найдорожче на землі**

Молот і серп — радянський герб.

**Ленін згуртував народи під стягом
свободи.**

**Без Ленінових порад не було б і вла-
ди Рад.**

Партії слово для нас святе.

**Партії програма веде в комунізм
прямо.**

**За Леніним пішли — волю й щастя
знайшли.**

Народові єдність, як птахові крила.

**Радянський народ завжди дивиться
вперед.**

Наша країна дружбою міцна.

В братерстві наша сила.

**Колись жили — сльози лили, тепер
живемо — щастя куємо.**

Жити — батьківщині служити.

**Батьківщина і свобода — найсвятіше,
найдорожче на землі.**

**Людина без батьківщини, як птах
без пісні.**

Людина без батьківщини все одно
що птах, який покинув своє гніздо.

Кожному своя батьківщина люба.

Великий птах своє гніздо любить.

Біль народу — кожного біль.

Краще вмерти, ніж забути свій на-
род.

Своя земля — мати, чужина — мачу-
ха.

Дим батьківщини тепліший, як во-
гонь на чужині.

Дим в рідній стороні миліший, як
сонячне проміння на чужині.

У чужому краю і влітку нічого гар-
ного немає.

Хліб їдять скрізь, але на батьківщи-
ні він найдобріший.

У батьківській хаті і суха шкоринка
добріша за печеню на чужині.

Краще в своєму краю пити воду із
щербатого глечика, як на чужині із
золотого.

Краще дома камінь до каменя кла-
сти, як на чужині бути старостою.

Хто не проклав борозни на батьків-
щині, той не оратиме і на чужині.

Де нас нема, там телята мед п'ють,
а де ми, там і теплої води нема.

В єдності — сила.

Що один не може, те громада зро-
бить.

Багато рук важку пошу піднімуть.

○

Більше рук — менше мук.

○

Однією хворостиною хати не замети,
збери пучок — мітла буде.

○

Одна бджола багато меду не наносить.

○

Одиноке дерево всі вітри гнуть, а
лісу й буря не зламає.

○

Один кінь далеко не забіжить.

○

Коли працюють дружно, робота йде
на лад.

○

Громадою і дуб звалити можна.

○

Семеро одного не бояться.

Допомога скрізь потрібна.

○

Навіть миша може зарадити левові
у біді.

○

Біда на двох — півбіди, радість на
двох — дві радості.

○

Одна рада — добре, а дві — ще краще.

○

Дві голови завжди розумніші, як
одна.

○

Багато голів — багато порад.

○

Четверо очей завжди бачать краще,
як двоє.

○

Ходімо, брате, однією дорогою, одну
думу думатимемо.

Двоє більше бачать, ніж один.

○

Тримайтеся, як бджоли, в одному рою.

○

Чого в одного нема, те в інших є.

○

Хто не хоче іншому з дороги зійти, той сам далеко не зайде.

○

Двоє віскоків на кладці не розми-
нуться.

○

На людях і смерть легша.

○

Ладен глицю жувати, аби вільним
бути.

○

Краще ходячи вмерти, як жити в
неволі.

○

Краще прожити один день чесно, як
тиждень безчесно.

Мир буде, ворожнеча руйнує.

○

Життя — не рабство, а боротьба.

○

Хто сміливий, той щасливий.

○

У кого сміливе серце, того щастя
любить.

○

Перед сміливим усі двері відчинені.

○

Хто за дверима сидітиме, той схід
сонця не побачить.

○

Сміливому належить увесь світ, боя-
гузу — запічок.

○

Будь хоробрим не на печі, а в борні.

○

Хто любить життя, той про страх не
думас.

Герой ніколи не вмирає, він в народі живе.

Дуби ламаються — не гнуться, герої вмирають — не скоряються.

Хто батьківщину захищає, той будь-якого ворога здолає.

Правда
все перемаже.

Бідний живе
правдою,
багатий — грошима.

Де народ, там і правда

Ленінська правда світліша за сонце.

Правда — шлях народу.

Справедливість — найкраще добро на світі.

Правда все перемаже.

Найдорожче в світі — правда.

Правда дорожча за золото.

Хто правду каже, тому кожен вірить.

Кожен про правду сурмить, та не всяк її любить.

Краще одна правда, як сто неправд.

У правди багато супротивників, у доброї людини — ворогів.

Будь правдивий і нікого не бійся.

Добро робити легше, як казати правду.

Правдою важче жити, як брехнею.

З правдою далі підеш, як з брехнею.

Як жити неправдою, то краще вмерти.

Правдива сльоза солодка, неправди-
ва — гірка.

○

Правди на безмені не виважиш.

○

Не завжди там правда, де багато га-
ласують.

○

Хто неправду посіє, той пожне лихо.

○

Краще прикусити язика, ніж казати
неправду.

○

Правда гірка, вона очі коле.

○

Гірка правда, та дає плоди.

○

Хто лестощі любить, тому правда
гірка.

○

Брехливий упаде один раз і не під-
ведеться, а правдивий упаде десять
разів, але підведеться.

З правдою можна обійти весь світ.

○

Соромно вкрасти, а правду казати не
соромно.

○

Ведмедеві не треба щоразу нагадува-
ти, що він ведмідь.

○

Довго правду душили, та не заду-
шили.

○

У справедливості довгий вік.

○

Правда ніколи не вмирає.

○

Кривда ніколи не переможе правду.

○

В улесливих словах мало правди.

○

Краще сказати коротку правду, ніж
довгу брехню.

У брехні короткі ноги, її можна швидко ввіймати.

Хто один раз сказав неправду, тому більш не вірять.

Бідний живе правдою, багатий — грошима.

У бідняка — бідняцька правда.

Коли в сови хвіст зацвіте, тоді селянин правди в пана доб'ється.

Багатий багатого захищає.

Не йди з кульгавим танцювати, а в багатого правди шукати.

Кінь з вовком судився, тільки хвіст від нього лишився.

Не пускай іншим туману в вічі.

Совість та честь дім бережуть.

Живи чесно — будеш щасливий.

Краще жити недовго, та чесно, ніж довго, та безчесно.

Краще чесно вмерти, як нечесно жити.

Добра слава краще за золото.

Добру славу далеко чути.

Який сам, така й слава.

Доброму добра слава.

Честь честі шлях прекладає.

Доброчесність іде по дорозі, недоброчесність — узбіччям.

○

Доброчесності не заховаш у кишені.

○

Шануй інших, то й тебе шануватимуть.

○

Хто чужої честі не береже, той своєї не матиме.

○

Лихі люди шукають в інших зле, а добрі — добре.

○

Голий, та не злодій, бідний, та чесний.

○

Краще окрасць хліба жувати, та бути чесним, ніж буханець мати, та бути безчесним.

○

Краще чесно жити в халупі, ніж безчесно в палаці.

У кого нема сорому, в того нема й честі.

○

Сором не дим, очей не виїсть.

○

Пусти чорта в церкву, він на олтар погами залізе.

○

Мене дома не було, коли сором на білому барані тут іздив.

○

У нього совість — мов діряве решето.

○

Будь хазяїном свого слова.

○

Хоч траву їж, а свого слова дотримайся.

○

Посбіцйй мало, зроби багато.

○

Пообіцяти — все одно що дати.

Краще дати ковток, ніж пообіцяти
джерело.

Що дають, — клади в кишеню, що
обіцяють, — киць на землю.

Обіцянки в кишеню не покладеш.

Обіцяними дровами печі не витопиш.

Довгий язик обіцяє, коротка рука
дає.

Хто багато обіцяє, той мало робить.

Хто сіє,
той і коєть.

Праця людину годує,
лінощі пеують.

Дерево славиться плодами,
а людина — ділами

Праця — основа життя.

По-новому живемо, по-новому й працюємо.

Хто руки має, той повинен працювати.

Праця — наша сила і честь.

У праці щастя, в сумлінні — честь.

Праця дає людині свідомість своєї гідності.

Праця і пісня — окраса життя.

Праця — джерело щастя.

Хто сумлінно працює, той щастя собі кує.

Хто працює, як бджола, той біди не знає.

Люби працю, і праця полюбить тебе.

Радісний труд — радісне життя.

Краще працювати, як стогнати.

Знання без праці, як хмара без дощу.

Знання — багатство, а праця — ключ до багатства.

У ліс не поїдеш — на печі замерзеш.

На камені стоячи, вік не проживеш.

Рукавиці самі в кутку не в'яжуться.

Щоб наловити риби, треба лізти у воду.

Не замочивши штанів, раків не наловиш.

Хто орати не хоче, хай не жде й косовиці.

Байдикуючи, хліба не матимеш.

У холодку гарно, та холодок хліба не дасть.

Не сиди склавши руки, бо покладеш зуби на полицю.

Довго спатимеш, не побачиш, як і сонце сходить.

Лежачи хліба не спечеш і путри* не звариш.

Як сонько поїде в Ригу, то й лоша загубить.

Хто довго спить, той солону молодить.

Зі сну кожуха не пошиєш.

Довго спатимеш — довіку старцюватимеш.

Не віз іде до кози, а коза до воза.

* П у т р а — рідка молочна каша.

Ковбаса собаки не шукає.

Як мелеться, так і сиплеться.

Мука з неба не падає.

Хліб без праці не вродить.

Хто робить, той хліб їсть.

Як зробив, так і з'їв.

Обома руками робиш, обома і їсти-
меш.

Хто роботи не боїться, той бідні не
знає.

Хто сіє, той і косить.

Що коситимеш, як нічого не посієш?

Що заробиш, те й з'їси.

На іншого надієшся, ситим не будеш.

Хочеш їсти калачі — не сиди на печі.

Не піч годує, а нива.

Анціє оре, Анціє сіє, Анціє їсть.

Якщо руки й ноги роблять, то зубам
робота буде.

Що руки зароблять, те спина понесе.

Беріться, ручки, за роботу, буде для
рота шматочок.

Де дим — там тепло, де праця — там
хліб.

Де праця й піт, там хліб і радість.

Де свиня ристься, там коріння
знайде.

Як нагодуюш, так і надоїш.

Як працював, так і заробив.

Як посіяв, так і вродить.

Який робітник, така й плата.

Робить — скільки може, їсть — скільки
дадуть.

Як грають, так і танцюють.

Праця та час і каміння зрушать
з місця.

Хто боїться спитіти, добра не матиме.

Як хочеш багато добитися в житті,
не бійся важкої роботи.

Нема хліба без шкоринки, а праці
без труднощів.

Важко там орати, де земля кам'яна.

На круту гору важко їхати.

Не розкусиш горіха — зерня не матимеш.

Хто боїться нагнутися, той не оратиме.

Хто труднощів боїться, той їх не подолає.

Хоч і три віки житимемо, без роботи ніколи не будемо.

Порядному рибалці соромно вмирати у ліжку.

Кухлем черпають воду, поки він цілий.

Важка робота — солодкий відпочинок.

Хто тяжко робить, той легко вмирас.

Ремесло — основа життя.

Добре те, що вмієш.

Хто більше вміє, тому краще живеться.

Працювати не соромно, соромно красти.

Всяке діло має свою звабу.

Не ремесло красить людину, а людина ремесло.

Всяке ремесло почесне.

Ремесло хліб дає.

Всяке ремесло гарне, аби лише чесно робив.

Не гань своє долото, бо в ньому золото.

Ремесло за плечима не посити.

Ремесло їсти не просить, а само годує.

У кого ремесло, у того й хліб.

Хто робити вмiє — з голоду не помре.

Який розум, таке й ремесло.

Краще одно ремесло знати добре,
нiж десять — погано.

Ганявся за зайцем, ловив оленя,
глядь — нiчого не пiймав.

Земля любить того, хто в неї зако-
ханий.

Буде в коморi — буде i в кипшени.

Плуг та борона не велике багатство,
та на них весь свiт тримається.

Не було б орача, не було б i хлiба.

Хлiб — бiльше багатство, як золото й
срiбло.

Праця — мистецтво.

Не вмiючи, i свинi не спутасш.

На конi не поiдеш верхи, якщо не
вмiєш на нього сiсти.

Не кожен, хто в лазнi народився,
вмiє її натопити.

Не всяк воїн, хто рупницю має.

Перший крок завжди важкий.

Що важко починається, те легко кiн-
чається.

Дарма, що перша борозна нерiвна.

Нiхто не застрахований вiд невдач.

Кінь підкований, та й то спотикається.

○

У тихому морі всяк може бути капітаном.

○

По наковчній дорозі легко їхати.

○

Як хтось зробить, то всі розумні.

○

Коли ідуть на суд, то всі дурні, а як додому вертаються,— всі розумні.

○

Після війни всі генерали мудрі.

○

Восени жінка розумніша, як чоловік навесні.

○

Не зайшовши в річку, плавати не навчнися.

○

Майстрами не народжуються.

Праця — найкращий порадник.

○

Рим не за один день збудували.

○

Щоб робота йшла на лад, треба вчасно її почати.

○

Не поспішиш — робота сама не поспішить.

○

Хто не лінується робити, той швидко робить.

○

Коси, косарю, поки роса не спала.

○

Не відкладай на завтра, зроби сьогодні.

○

Краще раніше, як пізніше.

○

Раніше встанеш — більше зробиш.

Зранку робота легша.

Хто перший встає, той перший їсть.

Хто рано встає, той гриби збирає.

Рання пташка дзьоба чистить, а пізня — тільки очі продирає.

Рано посієш, рано й коситимеш.

Хто пізно починає, той пізно кінчає.

Не зробиш удень, робитимеш уночі.

Хто вдень спить, той уночі робить.

Сонько вночі меле.

Як свиня не рие вдень, то рие вночі.

Гав не лови, що маєш зробити сьогодні — зроби.

Ранок не хвалить вечора.

Зробленого не треба вдруге починати.

Гарна робота закінчена, гарний день прожитий.

Час — гроші: коли щось робиш, поспішай.

Хто хвилини не береже, той години втрачає.

Кожній роботі свій час.

Кожній пораді свій час.

Передчасно і троянди не цвітуть.

Не зривай зеленого яблука, доспіє —
саме впаде.

Не всяка пора для роботи годиться.

Сій жито хоч і в попіл, та впору.

Коли сіно косять, трави не сіють.

Сіно граблів не жде.

Вчорашнім сонцем сіна не висушиш.

Поспішай, поки сонце світить.

Не осушиш болота восени, навесні
воно тобі дах зірве.

Краще восени вклоняться торішній
траві, як навесні пановій клуні.

Зиму на літо не переміниш.

Добре попрацюєш у серпні — раді-
тимеш взимку.

Після літа ягід не жди.

Зима спитає, що влітку робив.

Яка користь бджолі від перозквітлої
квітки.

В'яжи влітку рукавиці — восени зго-
дяться.

Не помастиш чобіт — помастиш шев-
цю шило.

Хто не годує собаку, той годує зло-
дія.

Запущену хворобу важко лікувати.

Гаси іскри, поки вони ще в попелі.

Трохи забарився — набагато запізнився.

Хто запізнився, той програв.

Як забарився, то й зажурився.

Що минуло, того не повернеш.

Глухар не жде мисливця.

Риба не жде ледачих.

Не замикай стайні, як коня не стало.

Не годуй собаку, коли вовк у кошарі.

Не тоді колодязь копай, як хочеться пити.

Пообідавши, ложки не шукай.

Коли дитина в колодязі, пізно ляду робити.

Не зачиняй дверей повітки, коли вона вже порожня.

Птаха у небі не схопиш.

Добрий початок — половина діла.

Почнеш криво — криво й піде.

Який підмурок, такий і дім.

Як збудуєш, так і житимеш.

Що в мішок покладеш, те й нести-меш.

Як коня запряжеш, так він і везтиме.

Добре прицілишся — добре вистрелиш.

Коли щось робиш, роби добре.

Роби швидко, але добре.

Цього вистачить на вік і три дні.

Глибше кинеш якір — човен кріпше стоятиме.

Краще одне діло до пуття зробити, ніж сто абияк.

Як щось робиш, то роби руками.

Як ліжко постелиш, так і спатимеш.

Як прятимеш, таке й полотно матимеш.

Яке мливо, такий хліб.

Як зав'яжеш вузол, так і держатиме.

Якщо коно віса не жалієш, поганяти його не треба.

Який хазяїн, така в нього й худоба.

Як кабана годуватимеш, таке й сало матимеш.

Що землі даси, те земля поверне тобі.

Не жалій землі гною, будуть засіки повні.

Тільки жайворонок поля не угноє.

Добре сієш — добре й жатимеш.

Хто у воду сіє, той у вітер жне.

Рідко сієш — землю обдурюєш.

Як доглядатимеш, так і ростиме.

Поганої роботи в кишені не сховаш.

Хто хоче льон брати, хай гречки не сіє.

Теши, теши, Янісе, батько сокирою вирівняє.

Стола помив, а ніжки забув помити.

Мука в повітрі, висівки в мішку.

Робить, наче безрукий.

Охайність красить більше, як золото й срібло.

Де покладеш, там і знайдеш.

Одною рукою покладеш, двома шукатимеш.

Одна рука закине, сім шукає.

Працой з розумом.

Хто без розуму живе, той вмирає без пори.

Зопаду і пальцем не ворущи.

Без сокири куц ялівцю не зрубаш,
без розуму лазні не патониш.

Хто думає, той з розумом працює.

В кожному ділі потрібен розум.

Не хапайся за роботу, не подумавши.

Зважив слово — кажи, обміркував діло — роби.

Перш ніж увійти, подумай, як вийти.

Берешся за діло, думай, як його кінчити.

Збудуй вівці кошару, матимеш вовну.

Куди їдеш, коли дороги не знаєш.

Краще двічі дорогу спитати, ніж раз заблудитися.

Хто питає, той не блукає.

Аби язик, дорогу знайдеш.

Хто прямо йде, той скоріше приїде.

Краще по гарній дорозі об'їхати, ніж поганою їхати прямо.

Сьогодні околяса, а завтра прямо.

Їдеш у поле на день, бери хліба на тиждень.

Думай рік, зроби за хвилину.

Поламати легко, — полагодити важко.

Ходи ногами, роби руками, дивись обома очима, слухай двома вухами.

Очима не добачиш — гаманцем доплатиш.

Не купуй короткого ліжка, як маєш
довгі ноги.

Не міняй на ярмарку коня, бо пішки
ходитимеш.

Свині в мішку не купують.

Дешево купиш, дорого обійдеться.

Дешева річ — як порожній гаманець.

Гарна річ два віки живе.

Сантим пожалієш, лат * віддаси.

Вогонь — не квітка.

Бережи порох, щоб іскра не впала.

* Сантим, лат — грошові одиниці в
буржуазій Латвії.

Люби вогонь, бійся пожежі.

Злодій візьме, скільки донесе, а во-
гонь забере все.

Вогонь гарний слуга, та поганий
хазяїн.

Вода та вогонь гарні слуги, але по-
гані господарі.

З вогнем не жартуй, з водою не
дружи, вітрові не вір.

У лісі слухай, в полі говори.

На дірявому човні плявти небез-
печно.

По дощі йдеш — не дивись на зірки.

Спотикайся так, щоб підвестися.

Не лізь через тин, коли ворота відчинені.

Не лий води в повну посудину.

Не лижи в мороз язиком сокири.

З гострим не жартуй!

Відрізаний шмат не притулиш.

Що у вовка в зубах, з тим попрощайся.

Біжи за вітром тільки до перехрестя.

Втраченого не повернеш.

Зрубане дерево не росте.

Корисної поради ніколи не пізно дати.

Не надійся на те, чого в руках не маєш.

Не радій, поки діла не кінчили.

Не лічи невилуплених курчат.

Не кричи «ура!», поки вовк ще в болоті.

Не діли печені, доки зайця не впіймав.

Не продавай ведмежої шкури, поки ведмідь у лісі.

Не продавай старого кожуха, не купивши нового.

Не розкидай старої картоплі, поки нова не вродить.

Не продавай човна, в якому сам си-
диш.

Спершу вогонь розпали, потім кашу
вари.

Хвали ранок удень, а день увечері.

Не радій, їдучи до Риги, радій, їду-
чи назад.

Не хвали каші, якої не куштував.

Поспішай, та з розумом.

Хто швидко сьорбас, той губи по-
пече.

Хто вогонь хапає, в того пальці го-
рять.

Краще поволі, та гарно, ніж швид-
ко, та погано.

Хто швидко біжить, той спотика-
ється.

Хто хутко йде, той далеко не зайде.

Довго цілитимешся—зайця не вб'єш.

Хто багато роздумує, той мало зро-
бить.

Поки думав, інший зробив.

З крапель складається море, з хви-
лин — роки.

З маленького жолудя виростає ве-
ликий дуб.

І дрібенький дощик може добре
намочити.

І на малій річці часом буває велика
повінь.

Малий тілом, великий ділом.

Малий камінь, а віз перекинувся.

Людина спотикається не на камені,
а на камінцях.

Туман для пароплава небезпечні-
ший, ніж буря.

Маленька іскра далеко летить.

Від маленької іскри може згоріти
великий ліс.

Через хвіст можна й голову згубити.

Один вухналь у підкові може коня
згубити.

Праця і наполегливість все здола-
ють.

Настирливість до мети веде.

Без наполегливої праці вершини не
досягнеш.

Сказав — зроби!

Один фунт старанності більше ва-
жить, як шість фунтів мудрості.

Витримка — запорука успіху.

Мало путнього в тому, що легко
дається.

Хто старається, той свого домага-
ється.

І повільна хода вперед веде.

Один порив вітру дуба не зламає.
○

Одним змахом сокири берези не зрубашш.
○

Рубай дерево з двох боків.
○

Добрий кінь тягне за двох.
○

Якщо один у морі втопився, то хіба вже по ньому не плавати?
○

Вітрило не викидають через те, що один раз вітру не було.
○

Спроба — ще не втрата.
○

Хто не ризикує, той не виграс.
○

Не переступивши поріг, в хату не зайдеш.

Хто води боїться, — риби не піймає.
○

Очі бояться, руки роблять.
○

Що десять разів робив, те легким стає.
○

Хто вміє чекати, той виграс.
○

Добре діло швидко не робиться.
○

Кривому стрибати, як мокрому горіти.
○

За що взявся — доведь до кінця.
○

Хто не доводить діло до кінця, той мети не досягне.
○

Кінець загубиш — усе втратиш.

Узяв плуга в руки — не озирайся
пазад.

Почав борозну — не задкуй.

Вирушаючи в дорогу, дивись упер-
ред, а не пазад.

Коли вже в ліс ідеш, то йди до краю.

І найдовша дорога має кінець.

Хто собаку перескочив, той і хвоста
переплигне.

Чим міцніша сталь, тим гостріший
ніж.

Який ячмінь, таке й пиво.

Яка рука, такі й рукавиці.

Який кінь, такий і віз.

Як не змієш правити, не берись за
віжки.

На волах зайця не доженеш.

Кіт воза не потягне.

Вовк не сіятиме, ведмідь не оратиме.

Не буде з вовка пастуха.

Пусти лиш свиню на воза.

Гарна мітла гарно й мете.

Баского коня не запрягай в легень-
кого воза.

Двоє однією голкою не шитимуть.

Каменяреві — кельня, пастухові — батіг.

Однією зерниною не засієш усього поля.

З каменя води не наточиш.

Сухе перо не пише.

Кожухом печі не нагрієш.

Із самого борошна хліба не спечеш.

З нічого мішка не пошиєш.

Із розбавтка курча не вилупиться.

Із старих латок нових штанів не матимеш.

У морі меду не шукай.

До срібної ложки дерев'яний держак не годиться.

Добре рубати дрова гострою сокирою.

Великого каменя самими руками не зрушиш з місця.

Золотої рибки руками не піймаш.

З одним крилом птах не літає.

Як не можеш нести, то тягни.

Як не піднімеш, то й не понесеш.

Не лізь на дерево, на якому гілок немає.

Коли обома руками несеш жорна,
річки не переплинеш.

Кіт в рукавицях миші не піймає.

Голимц руками їжака не візьмеш.

Через одну суху гілку не рубають
усього дерева.

Не плати дорого там, де можна де-
шево купити.

Мух з гармат не стріляють.

Зубами заліза не вгризеш.

Голкою дороги не виміряєш.

Нитками поля не виміряєш, возом
до Риги не доїдеш.

Решетом Даугави не вибереш.

Жменею води з колодязя не набереш.

Повним відром води не зачерпнеш.

Не носи дров у ліс, не лий води в
криницю.

Не берись шилом озеро нагріти.

Вогонь вогнем не погасиш.

Не біжи з оберемком соломи вогонь
гасити.

Не бий рукою, як маєш різку.

По ковбасу на небо не лазять.

Не лізь на дерево, коли хочеш рибу
піймати.

Ходив до річки вішатись, а до лісу
топитись.

Драною сіткою щуки не піймаєш.

Старий кінь з борозни не зійде.

Непідкованого коня на лід не веди.

Масна земля — гарний урожай.

Чорне поле — білий хліб.

Не суди про людину по шапці, а по
тому, що вона вміє робити.

Дерево славиться плодами, а люди-
на — ділами.

Птаха пізнаємо по піснях, а люди-
ну — по ділах.

Який птах, таке й пір'я.

По гніздечку видно, який в ньому
птах живе.

Роботяща рука завжди чорна.

Праця любить мозолясті руки.

Ледаря по ході видно.

У великих людей і діла великі.

Який кінь, така й хода.

Маленька голка, а велике діло ро-
бить.

Новий млин гарно меле.

Дужі руки роботи не бояться.

Добрий кінь без батога тягне.

Роботящому не треба двічі наказувати.

Коли діло подобається, то легко робиться.

Перший до роботи, останній за стіл.

Роботяща, мов бджола.

Працює, як ведмідь.

Старанність хліб дає, а лінощі — злидні.

Праця — золото, лінощі — лихо.

Праця людину годує, лінощі псують.

Іржа точить залізо, лінощі — людину.

Праця робить життя солодким, а лінощі — гірким.

Сокира, з якою не ходять до лісу, іржавіє.

Пустощі — од лінощів.

Лінива людина — мов камінь у баговинні.

Лінивий грошей не заробить.

Замолоду лінувався, на старості бідує.

Ліноці та біда — рідні брати, до бідності ведуть вони.

Не хочеш діла робити, чіпляй жебрацьку торбу на шию.

У ледачого чоловіка добро гине.

Ліноці насилу повзуть, а бідність приходить швидко.

У ледаря сухі ноги, зате сухо і в роті.

Де ліноці, там нічого немає.

У ледачого селянина в погребі порожньо.

Ніхто ледачому хліба не дасть.

Линивому собаці заць сам у рот не вскочить.

Шлунок ледаря за хлібом плаче.

Голому скрізь холодно, ледачому — важко.

Погане колесо завжди рипить.

Ледачий кінь дужче вдарить, ніж баский.

У ледачої дівки голова болить.

У ледачого в хаті завжди всі хворі.

Усі хворі, а прийшла неділя — нікого ховати.

Як до роботи: «Ой живіт болить!», а як кличуть їсти: «Де моя велика ложка?»

Хто швидко їсть, той швидко й робить.

Як до столу, то перший, а як сіно
скиртувати, то останній.

Ість, як кінь, робить, як горобець.

На роботі одягається, за обідом
роздягається.

Ість і спить, як мірошнікова свиня.

Істи легко, робити важко.

Кортить котові rybку піймати, та
не хочеться лапок мочити.

Добрій мед, як бджола не вкусить.

У ледачого діло не робиться.

Ледачий двічі робить, скупий двічі
платить.

Ледачому цілий тиждень — свято.

Хто щодня святкує, в того ніколи
немає неділі.

Білі руки люблять чужу працю.

З ледаря не буде хазяїна, а з кози —
садівника.

Де двері без завіс, там хазяїн без
чобіт.

Ледачий лінощам служить.

Ледачий сам себе лозиною б'є.

Порожній шлунок навчить діло ро-
бити.

Коли голод на поріг, тоді шукає ро-
боти.

Голод і вовка вижене з лісу.

○

Голод учить діло робити, холод — бігати.

○

Холод навчить панчохи латати.

○

Голод — ліки для ледачого.

○

Як вода вже в роті, то мусиш учитися плавати.

○

Ледачий, як той лантух з половою.

○

Ледачий, як сусідів цап.

○

Моститься, як квочка на яйцях.

○

Збирається, як Мідега на танці.

○

Робить, ніби три дні хліба не їв.

Робить, як не своїми руками.

○

Гребеться, наче стара курка Петеро-вої матері.

○

Тягне роботу, як собака пісню.

○

Так важко робити, як зайцеві сани тягти.

○

Семеро піднімають одну соломинку.

○

Не може й соломинки по льоду протягти.

○

Твою роботу кіт на хвості донесе.

○

Лягає спати з курми, прокидається із свиньми.

○

Сам спить на ліжку, а робота на печі.

Роботящому камінь м'якший, як ледареві подушка.

○

Чим ближче ліс, тим далі дрова.

○

Ледачому і смерті ліньки.

○

Ледар роботящому рота затикає.

○

Ледачі руки, довгий язик.

○

Ледачий мудро балакає.

○

Ледачий завжди знає, котра година.

○

Інших підганяє, сам спить.

○

Ледачому сон завжди дорожчий за золото.

«Завтра, завтра, аби не сьогодні!» — так тільки ледарі кажуть.

○

Пташку, що рано співає, кіт з'їдає.

○

Навіщо бігти, коли можна спокійно дійти.

○

Хто швидко біжить, той хутко стомлюється.

○

У старанного собаки короткий вік.

○

Краще вмерти за їдою, як за роботою.

○

Птахи не сіють, а все одно їдять.

○

Краще в родичів гостювати, ніж працювати.

○

Як є що їсти — їж, а нема — говій.

Уж скільки хочеш, роби скільки можеш.

Того, що з'їв та проспав, не повернеш.

Не дивись на мою роботу, а на пораду.

Сусідко, відчини вікно, моя дочка хоче шити.

Довге прядиво, ледача дівка.

Не словами здобувають честь, а працею.

Менше балакай, більше роби.

Краще багато робити, ніж багато говорити.

Хвалися не словами, а ділами.

Будь скупий на слова, багатий на діла.

Мова довга, праця — коротка.

Говорити легко, робити — важко.

Рот до ушей, а діла — ні на копійку.

Хто легко говорить, той важко робить.

Де слова течуть, мов річка, там роботи не видно.

Хто багато говорить, той мало робить.

Гуде, як трактор, а робить, як барон.

Говорить, як грім, працює, як засць.

Курка, яка багато кудкудакає, мало
яєць несе.

Багатий на слова, бідний на діло.

На словах гори котить, а як до ді-
ла — на печі спить.

Язиком у Ригу, в Єлгаву, а як до
діла — на запічок.

Повітряні палаці будус той, хто на
печі спить.

Хто язиком палаці будус, той і хи-
жі не зіб'є.

Ледар і балакун — рідні брати.

Базіка не робітник.

Самими словами хати не збудуєш.

Краще руками, ніж язиком.

Красні слова добре, а гарна робота—
краще.

Що з тих слів, як немає діла.

Словами нікому не допоможеш, ді-
лом — пособиш.

Які слова, такі й діла.

Хай діло каже за тебе, а не ти сам.

Багатий
і в будень веселий,
а бідний
і в свято журиться.

Орач не оратиме —
пан у кареті
не їздитиме.

Бідак заробляє, багач
забирає

Не всі дерева в лісі однакові, не всі
люди рівні.

Багатий робить, як хоче, а бідний —
як може.

Багатому відчиняються ворота там,
де він хоче, а бідний іде в ті, що
має.

Багатого сам чорт боїться зачіпати.

Грошовитого й гори бояться.

Яка біда багатому: як не може хо-
дити пішки, то їздить кіньми.

Горе одному, горе другому, а най-
більше горе багачеві.

Бідний журиться, що нічого їсти, а
багатий — що хліб пліснявіє.

У багача така хвороба, як у бідака
здоров'я.

Де халуна, там нужда.

Багатий і в будень веселий, а бідний
і в свято журиться.

Хіба панові коли грошей не виста-
чає, а селянину — сліз?

У бідного багато дітей, в багатого —
худоби.

Одному хліб, другому клопіт.

Життя батраче — собаче.

Кінь робить, а собака хліб їсть.

Бідак заробляє, багач забирає.

Багач бере шкуру з бідака, бідак — з бульби.

Один з плугом, семеро з ложками.

Трое молотять, дев'ятеро сплять.

Як до миски, то всі, як до роботи — ніхто.

Багатій нареченій чужі руки готують посаг.

Хазяїн спить, а ячмінь росте.

Не кожен, хто запрягас, їздить.

Ситому байдуже, що голодний хоче їсти.

У ситого живіт болить, у голодного — голова.

Хто не голодував, той не знає, який смачний хліб.

Хто має пасіку, тому й мед дешевий.

Багач мудрий і без розуму.

Багача скрізь щастя жде.

Багатому і чорт гроші гребе.

Багатому і чорт путру варить, а в
бідного останню розіллє.

○

У багача сила друзів, у бідака —
ворогів.

○

Високо стоїть, далеко бачить.

○

Високу вежу далеко видно.

○

Чорт пізнає чорта, пан — пана.

○

Чобіт постолу не брат.

○

Багатому скрізь честь.

○

Вовк собаці лап не лиже.

○

Чобіт постолу ніколи не кланяється.

○

Вовк у пастуха овець не просить.

Не залізо іржу їсть, а іржа залізо.

○

Не називай пана братом, а вовка
овечкою.

○

Не помирисься вовк з собакою, бага-
тий з бідним.

○

З великими панами вишень не їсти-
меш.

○

Жди, коли вовк устереже ягня або
коза капусту.

○

Пожалів вовк чайку, залишив пір'я
та хвоста.

○

Коту іграшки, миші — смерть.

○

Із зубів лисиці не вирвешся.

○

У багатія довгі руки — далеко ді-
стають.

Пан у церкві, пан у мастку, пан на
небі, тільки один селянин на землі.

○
Де пагорб — там хатка, де гора —
там масток.

○
Велике море — великі хвилі.

○
У кого сила, у того влада.

○
На землі все для пана, в пеклі —
для батрака.

○
Пан лишається паном навіть і в
пеклі.

○
У пана краще за тином, ніж у селя-
нина в хаті.

○
Краще з вовком у лісі, ніж з паном
у мастку.

Йди, йди до пана хліба просити, ма-
ти довго того хліба ждатиме.

○
За життя — робота, в пеклі — муки.

○
Наймит пріс, пан радіс.

○
Панської роботи не переробиш.

○
Роботи стільки, що й умерти ні-
коли.

○
Відпочинеш, як руки схрестиш.

○
Пан з наймитом робить що хоче.

○
Від роботи на пана стамеш не бага-
тим, а горбатим.

○
Послухаси пана — помреш без смер-
ті.

Піч у пеклі та панове черево ніколи
не наситиш.

○

Багач без бідака не проживе.

○

Орач не оратиме — пан у кареті не
їздитиме.

○

Пан працює, коли хоче, бо інші хліб
йому заробляють.

○

Пан рисою їде на гору, селянин —
з гори.

○

Панові не заборониш руками мед
їсти.

○

Панові селянин потрібен, поки він
здоровий.

○

Панові — ліжка, наймитові — ослін.

Всі чорти однакові.

○

Староста — чорту брат.

○

Староста й собака однаково гавка-
ють.

○

У старости собача честь.

○

Не так чорт злий, як його слуги.

○

Який барон, такий кучер.

○

Бог усім, а гроші та булки — панам.

○

Бог помагає, коли батько й мати
роблять.

○

Цього так само важко добитись, як
у бога випросити.

В бога хліба не вимолити.

Хто просить у бога, той не хоче діла робити, а хто не лінується — тому не треба бога просити.

Не небом люди живуть, а працею.

Церква велика — людей мало.

Порожньо, як у церкві.

Люди без церкви обійдуться, а церква без людей — ні.

Де церква, там і шинок.

Іди в шинок — будеш розумний, в церкву — будеш святий.

Розумного в церкві ніколи не поба-

чиш, а дурний та побожний завжди там.

Іншим дорогу на небо покаже, а сам до Цесіса* не дійде.

У пана батіг, у попа — молитва.

У пана кожне слово треба купувати.

Кому честь, а попові — карбованець.

Гаман грошей — і всі гріхи відпустяться.

Милостиною торбу не наповниш так само, як і кипеню ксьондза.

Молитви співає гарні, а робить зовсім не те.

* Цесіс — місто в Латвії.

Який гаманець, такий і суд.

Хто заплатить, того й правда.

В кого гроші, в того й влада.

Нема грошей, нема хліба.

Де гроші, там злиднів нема.

Гроші гроші заробляють, а бідність—
злидні.

За гроші все можна купити, крім
розуму та здоров'я.

Матиму гроші, то й палац в Ризі
куплю.

Де золото йде попереду, там всі
двері відчиняються.

Золотим ключем всі двері можна
відімкнути.

Золотому коневі немає перепон.

За гроші чорт танцює, а бог одує—
кає гріхи.

За гроші й бога можна купити.

У кого гаманець повний, тому всі
служать.

Батіг завжди правий.

Чия сила, того й правда.

Бог високо, кайзер далеко, у кого
правди доб'єшся?

Чия стріла, того і яблуко.

Кіт бере хитрістю, собака — силою.

○

Собака собаці ніг не покусасяє.

○

Кіт котові очей не видере.

○

Вовк вовка не з'їсть.

○

Багатий за багатого стоїть.

○

Вовк змерз, вівці винні.

○

Вітер повалив тин, а чорт винен.

○

Малих злодіїв повісили, великі розгулюють.

○

Півень може коня затоптати, бо гаманець робить їх рівними.

Навіщо сунути свою голову, коли можна підсунути свинячу.

○

Сій золоту пшеницю, буде добрий урожай.

○

У суху сітку риба не полізе.

○

На сухій сковорідці млинців не напечеш.

○

Хочеш кашу зварити — не жалій масла.

○

Як колеса намащені, то їхати легко.

○

Собаці — батога, суддям — чарку.

○

Не йди з биком битися, з багатцем судитися.

○

Бідність не брат.

З розумним не сперечайся, з багатим не судись.

Краще з кривим танцювати, ніж із сильним змагатися.

Високо піднятий камінь не зазеленіє.

Пересажене дерево погано росте.

Де птахи бігають, там і пір'я.

Бідного всякий притискає.

Маленький чоловік, а великий тягар несе.

Малому коневі кожен на спину злізе.

Панові собака дорожчий за селянина.

Де мало, там і губиться.

У кого є, тому дають, у кого немає — в того відбирають.

Віддай пану панове, богу — богове, а сам їстимеш те, що лишиться.

Віддай панові, що маєш, а сам вішай торбу на шию.

Хто віддасть за бідняка боярську дочку.

Хто дасть лошаці їсти з високих ясел.

Малому дві речі важкі: високо дістати і глибоко брести.

У собаки не виросте вовча шерсть.

Нога ще на землі, а петля вже на шні.

○

Живе, як лисця під бороною.

○

Як нема свого коня, на чужому не поїдеш.

○

Нащо голому кожух, коли він на чужій спині.

○

Навіщо насіння, коли нема землі.

○

Навіщо гудзик, коли нема піджака.

○

Гаманець не потрібен, коли грошей нема.

○

В кого нема лісу, в того нема й зайця.

○

Матиме батько жито, матиме й хліб.

Якби мав борошно, напик би млинців, та олії нема.

○

У бідака хліб гіркий.

○

Хліб жебрацький — гіркий хліб.

○

Торба злидаря — тяжка торба.

○

І так життя коротке, а голод його ще вкочучус.

○

Світ у хаті, небо в стрісі.

○

Що в руці, те і в роті.

○

Те завтра, те післязавтра, а сьогодні — нічого.

○

Де нестатки, там і в свято піст.

Все добро на плечах, все багатство
в животі.

○

Постіл — чобіт убогого.

○

Ні з'їсти, ні вдягтися.

○

Як нема вовку чого вкрасти, то й
пастухові нічого кричати.

○

У кого нічого немає, тому й губити
нічого.

○

Жебракові нічого боятися пожежі.

○

Одна рука порожня, друга — теж.

○

Такий бідний, що й торби не має.

○

Що даси іншим, коли сам нічого не
маєш.

Голим народився, голим і помре.

○

Бійся, крутись, все одно од злиднів
не втечеш.

○

Нестатки животу не брат.

○

Голодний, як церковна миша.

○

Голод учить просити, злидні — стар-
цювати.

○

Мало хліба — багато клопоту.

○

Не матимеш хліба, полови не па-
їсися.

○

У наймита тонка скибка.

○

В бідного пусто в коморі, пусто і в
кишені.

Коли хліб не свій їси, то він все
одно гіркий.

Іншим служиш — сам себе згубиш.

У батрака батрацький вік.

Хомут на шиї, лямка на хвості.

Робить, як кінь, а шана, як собаці.

Гей, наймити, вставайте, коли роби-
тимете: завтра, післязавтра — се-
реда, а через два дні — субота.

Каша вранці, каша ввечері, життя
каша на полуденок.

Куди підеш? Небо високо, земля
тверда.

Дурна каша без солі.

Від вовка втік, на ведмедя натрапив.

Панові та божевільному і віз сина
дорогу дає.

Не хочеш перед паном спини гву-
ти, — обійди його десятою дорогою.

Далі від полум'я, далі від біди.

Від батога кінь сам тікає.

Язик заробляє, спина платить.

Проти течії важко пливати.

Коли черевик мулить, то навчишся
пкандибати.

Що бачиш, про те й кажеш.

У бурю кожна пристань гарна.

Який казан, стільки й каші зварити.

Коли немає пшеничного хліба, то й житній до смаку.

Їстимеш і моркву, коли яблука нема.

Коли було — їв, а буде — їстиму.

Голодний чорт і мух їсть.

І ліва рука працює, як правої немає.

Добре те, що маєш.

Краще одна рука своя, ніж три дерев'яні.

Коли на коня сидиш, тоді й поїдеш.

Краще халупа на землі, як палац на небі.

Краще гордо йти пішки, як просити, щоб підвезли.

Як хліб їси, то й пісню співаєш.

Який собака, так і гавкає.

У вовчій зграї і ведмідь вис.

Серед вовків не кричи, що ти ягня.

Коли лисиця поблизу шастає, не буде гусака.

Багатий розтрачує, бідний — береже.

Один шматок їж, а про другий уже думай.

Надія — хліб насущний бідняка.

Хоч полова в животі, а голову держи прямо.

Високо сонце, та колись землю зігріє.

Колись і в нашому дворі сонце засвітить.

І на камені колись трава виросте.

На пана марна надія.

Муха не покине сиру, доки її не проженеш.

Хто п'є кров іншого, той має загинути.

Скажений собака довго не бігас.

Сильні вітри довго не дмуть, люті пани вік не панують.

Не завжди, пане, танцюватиму під твою дудочку.

Як собаку годують, так вона і слухається.

З одного вовка три шкури не здереш.

Проти насильства треба боротися тільки насильством.

Вовка жалітимеш — овець не матимеш.

Краще ламатися, ніж гнутися.

Народ не можна змусити мовчати.

Краще вмерти, ніж жити навколінках.

o

Ярмо само не спаде, якщо його не скинути.

Серце
горнеться до серця.

Стара любов
не іржавіє,
стара дружба
не забувається.

Як не маєш друга, то знайди,
а знайшов — бережи

Дружба дорожча за золото.

Щирий друг дорожчий за всяке добро.

Вірного друга за гроші не купиш.

У кого багато друзів, той багатий.

У кого друзів мало, той бідний.

Людина без друга, як права рука без лівої.

Краще сто друзів, як сто карбованців.

Краще сто друзів, ніж один ворог.

Один ворог — багато, сто друзів — мало.

Друг другові руку простягає, а ворог — меча.

Друг друга порадник.

Друг друга завжди захищає.

Доброго друга далеко треба шукати.

Золото заховане глибоко в горах, а сміття валяється на дорозі.

Як не маєш друга, то знайди, а знайшов — бережи.

Важко знайти друга, а ще важче зберегти.

За вірність віддячуй вірністю.

Головне у дружбі — щирість.

Серце горнеться до серця.

Шануй друга, то й друг тебе шануватиме.

Стара любов не іржавіє, стара дружба не забувається.

Старої дружби й старої дороги не можна забути.

Справжня дружба не розвалюється.

Всім друг — нікому не друг.

Не все золото, що блищить, не всяк друг, хто руку тиє.

Не на всякому вітрі вій, не по всякій дорозі ходи.

Тільки тоді визнаєш людину, коли з'їси з нею пур * вугілля й пошелу.

Як не хочеш, щоб це знав твій ворог, не кажи і другові.

З меду починається, рідкою кінчається.

Справжній друг не хвалить твоєї праці, а вказує тобі на помилки.

Хто боїться ворогів, не матиме й друзів.

* Пур а — міра ваги в буржуазній Латвії (38 кг.).

Справжня дружба перевіряється в
біді.

○

Друг пізнається тільки в нещасті.

○

Якщо в нещасті знайдеш друга, то
нещастя не страшне.

○

У кого щастя, у того й друзі.

○

Допоможи мені біді збутися, а я
тобі допоможу мед їсти.

○

У кого гроші в гаманці, у того дру-
зі в шинку.

○

Біля повної миски друзів багато,
а біля повної кишені — ще більше.

○

Багато друзів, мало помічників.

○

У вічі друг, поза очі ворог.

Друг другові горшка перекинув.

○

Дурний друг страшніший за ворога.

○

Чорт чорта по постолах пізнає.

○

П'яниця п'яниці друг.

○

Ледар за ледаря тримається.

○

Обоє за одні гроші куплені.

○

Одним мотузком зв'язані, одну піс-
ню співають.

○

На одній дудці грають.

○

В одних санях сидять.

○

Живуть, як в одній сорочці.

Одна — кочерга, друга — мітла.

○

Який твій друг, такий ти сам.

○

Із злодієм поведешся, сам злодієм станеш.

○

Один шахрай інших вчить шахраювати.

○

У смітці копашешся, — забрудниш собі руки.

○

Із собакою спатимеш, — бліх наберешся.

○

Не йди із свинею до корита — обляпас.

○

З лихим поведешся, сам таким станеш.

Краще жити одному, як серед лихих людей.

○

Як з поганими друзями, то краще самому.

○

Яка дружба у вовка з бараном, у чесноі людини з шахраєм?

○

Краще добрий сусіда, як далекий друг.

○

Ворожнеча з сусідом дорого обходиться.

○

Чим вищий тин, тим миліші сусіди.

○

Камінь з каменем сходяться, не те що люди.

○

Кіт умивається, гості будуть.

Краще вже гості, як лиха днина.

Сідайте, щоб у нас кури неслися,
щоб діти спали.

Сідай до столу, як маєш свою ложку.

Гостю слава, нам — честь.

Який гість, така й бесіда.

Як сусіда частуватимеш, те і сам
матимеш.

Шкода сусіда, шкода й пиріжка.

Їжте, сусідоньки, не соромтеся, для
честі поставлено, не для їди, як не
маєте совісті, то все поїжте.

Їж досхочу, тільки хай зостається,
скільки було.

Їж, сусідо, все одно свиням вики-
дати.

У сусіда пироги добріші, як удома.

Хай хліб хоч і з висівками, аби су-
сідський.

Привітати привітав, а їсти не дав.

Який гість, така й гостина.

Хто рідко в гості ходить, того краще
шанують.

Чим рідше в гості ходиш, тим про-
ворніша господиня.

Риба та гість на третій день набри-
дають.

Не йди туди, куди тебе не просять.

З медом зустрічають, з редькою про-
воджають.

○

Непроханому гостю стілець за две-
рима.

○

Непроханому гостю немита ложка.

○

Не йди на весілля непроханий, бо
ноги відтопчуть.

○

У які двері зайшов, у ті і вийдеш.

○

Собака тебе кликав, кіт проведе.

○

Хіба ти тут жито посіяв, що так дов-
го гостюєш?

○

Без сонця ніщо не росте, без кохан-
ня ніхто не живе.

○

Для кохання жоден тин не високий.

Серце скоріше умовить розум, як
розум серце.

○

Гроші можуть багато, а кохання —
все.

○

Кохання не шукає ні срібного віпця,
ні вельможного роду.

○

Любов, як і смерть, — одна.

○

Старий ключ краще нового.

○

Де серце, там і ноги.

○

Очі не бачать, серце не болить.

○

Кохання, кашель і дим важко схо-
вати.

○

Нащо те гніздечко, як мені пташка
немила.

Поки одна пара одружиться, чорт
дев'ять пар постолів зносить.

Женитися — не постолі взути.

Які постолі взуєш, в таких і ходи-
тимеш, яку жінку візьмеш, з такою
і житимеш.

Яке яблуко надгусиш, таке і їж.

В яке болото зайшов, в такому і
ягоди збрай.

Шукай жінку в полі — не на танцях.

Вибрай чоловіка не по шапці, а по
розуму.

Не ночуй у чужому шинку, не бери
жінки, якої не знаєш.

Багатство пропаде, добродішність зо-
станеться.

Добра вдача блищить ясніше за зо-
лото.

Не шукай гарної на вроду, а гарної
серцем.

З краси масла не сколотиш, путри
не звариш.

Що з того, що дівка гарна, коли до
роботи незугарна.

Дурна врода без розуму.

Важко з дружиною, важко й без неї.

Жінка без чоловіка, як хата без
покрівлі.

Гарна жінка для чоловіка — золотий ключ.

○

Роботяца жінка — честь для чоловіка.

○

Дружина — серце домівки.

○

Де любов, там мир і щирість.

○

Де є хліб, там миле життя.

○

Який чоловік, така й жінка.

○

Бідність у двері зазирає — любов через вікна тікає.

○

Ледача жінка — нещастя для чоловіка.

○

Краще залізо варити, як з ледачою жінкою жити.

Краще до чорта в зуби, як із злою дівкою одружитись.

○

В якій хаті курка співає за півня, там добра немає.

○

Чоловік — голова, жінка — хвіст.

○

Чоловік — жінці голова, жінка — ключ для чоловіка.

○

Чоловіки володіють світом, жінки — чоловіками.

○

Хто б'є коня, той б'є жінку й дітей.

○

Собаки не брати, свині не родичі.

○

Яніс грає на сопілці, а Гріста з голуду вмирає.

○

Брат братом, а пиво за свої гроші.

Родич родичеві — чорт, а чужий —
кращий друг.

○

Краще з чужим з однієї миски їсти,
як з родичем укупі жити.

○

Жінчині родичі миліші, ніж чолові-
кові.

○

Чоловікові родичі — чортові родичі.

○

Свекруха — чортова мати.

○

Та ми велика рідня: один від одного
батька, інший — від другого, у кож-
ного своя мати.

○

Яке насіння, таке й дерево.

○

Який корінь, такий і паросток.

○

З насіння ялини сосна не виросте.

Які батьки, такі й діти.

○

Як дітей вчать, так вони й роблять.

○

Де курка гребеться, там і курчата.

○

Чого дитина навчиться в батьків-
ській хаті, те й візьме з собою в
життя.

○

В розумного батька розумні діти.

○

Розумна мати — роботящі діти.

○

Тріска від пенька далеко не відлі-
тає.

○

Батьківська любов у воді не тоне,
у вогні не горить.

○

Материнська любов сильніша за
смерть.

Материна рука люба і тоді, коли б'є.

○

М'які материні руки, а сльози важкі.

○

Мати вдарить, мати її пожаліє.

○

У сонечка тепло, а в матері краще.

○

Біля кістки добре м'ясо, біля матері гарне життя.

○

Де люба матуся, там кашка добра.

○

Матері дитина дорожча за золото.

○

Укусиш один палець, укусиш другий — усі болять.

○

Кожній матері свої діти найкращі.

Дитина без матері, як посів без роси.

○

Краще мати з одним оком, як батько з двома.

○

Батько собі дружину знайде, а діти другої матері не знайдуть.

○

Краще материні різки, ніж мачушин хліб з медом.

○

У чужого батька слово болочіше, як у рідного різки.

○

Нема дітей, нема і радості.

○

Одна дитина — не сім'я.

○

Одна дитина, як одна сорочка.

○

Хто має одну дитину, той її раб, хто має десять, той над ними пан.

Чим менші діти, тим більше кло-
поту.

○

Малі діти — мала біда, великі діти —
велика біда.

○

Розумна дитина — батькові радість,
ледача — материні сльози.

○

У гарної дитини дві матері, в по-
ганої — жодної.

○

Думали викохати голуба, — виріс
коршак.

○

Хліб дітей лежить на високій по-
лиці.

○

Хто матері не слухає, той матиме
собачу честь.

○

Хто батькового слова не слухає, той
слухає голос вітру.

Хто батьків не шанує, той довго не
живе.

○

Сварка ніколи не доведе до добра.

○

Де юрба, там бійка.

○

Хто ворожнечу посіяв, той ворожне-
чу й жатиме.

○

Двоє сперечаються, третій виграс.

○

Де двоє б'ються, третій перемагає.

○

Поки двоє собак за кістку гризуться,
третій її вихопить.

○

В каламутній воді добре риба ло-
виться.

○

Поганий мир крацній за добру свар-
ку.

Мир приносить золоті плоди.

○

Згода дім буде, ворожнеча руйнує.

○

Гострий ніж — тонка скибка.

○

Гостра сокира швидко камінь знайде.

○

З-під гострої сокири далеко тріски летять.

○

Хто на вогонь дмухас, тому іскри в очі летять.

○

Гнівне серце не розуміє, що добре, а що зле.

○

Хто зозла щось робить, той підіймає в бурю вітрила.

○

Добре слово знайде добре серце.

Краще одне добре слово, як сто лихих.

○

Любим словом більше допоможеш, як батою.

○

Добре слово друзів привертас.

○

Злим словом нічого доброго не зробиш.

○

Де пісні лунають, там ворожнечі нема.

○

Краще з добром, як з ворожнечею.

○

Де дружба, там і вороги.

○

Як годують, так і люблять.

○

Де кохання, там і сльози.

Дружба без ворогів, як каша без солі.

○

Коли двоє ворогують, то обоє завинили.

○

Один собака довго не гавкає.

○

Одне поліно і в печі не горить, а два горять і в полі.

○

Слово за словом — ворожнеча готова.

○

Як сам добрий, то і всі добрі; а як ворогуватимеш, то всі будуть ворогами.

○

Тихі собаки живуть в одній конурі.

○

Злих собак не треба нацьковувати.

○

Де два вовки, там сварка.

Дві кішки в одному мішку не вживуться.

○

Двох півнів в одному дворі не втримаєш.

○

Не помиряйся, як вогонь з водою.

○

Дві кішки з однієї миски молока не їстимуть.

○

Біля пуского корита свиню не побачиш.

○

Коли голод у двері заходить, мир через вікно у двір виходить.

○

Де хліб, там і мир.

○

Хто розумний, той не сперечається.

○

Не хочеш паритися, в баню не лій.

Де гарна трава, там худоба спокійно пасеться.

○

Не ходи в мої ялини, не піду і я в твої.

○

Не пхайся туди, куди не пролізеш.

○

Не йди в чужу лазню корости шукати.

○

Сиди в конурі, треба буде — покличуть.

○

Потрібен, як п'яте колесо у возі.

○

Не сунь носа, де чорт мило варить.

○

Не лізь туди, де собаки гризуться.

○

Не стій близько, де сильні б'ються.

Як дров нема, то вогонь гасне.

○

Де нема тебе, пане органіст, там сопілка мовчить.

○

Доки ніч топиш, доти й горить.

○

Чим більше собаку б'ють, тим він зліший.

○

І собака не любить, коли його проти шерсті гладять.

○

Хто хоче побитися, — приводу не шукає.

○

Сперечасться, наче за кайзерову бороду.

○

Б'ються, ніби батьківської землі не поділили.

Гарчить, як собака біля кістки.

Зустрілися, як собака з кішкою.

Не можна поладнати, як з пановими чобітьми.

Якби коза свині роги віддала, то свиня б небо перерила.

Гострий, як ніж.

Стрибас, як блоха у вічі.

Тріщить, як ялинові дрова.

Рубас, наче сокирою по каменю.

Рис, як свиня під дубом.

Жалить, як оса.

Сердитий, наче перцю наївся.

Вис, як собака на місяць.

Лазить, як воша в кожусі.

Ламається, наче папів староста.

Гавкай, гавкай, себачко, тільки не кусай.

Набрид, як нечиста сила.

Зробив добре — самому добре, зробив погано — самому погано.

Що робиш іншим, те сам собі робиш.

Сам їв, у самого й живіт болить.

Не роби зла — не буде соромно.

Хочеш, щоб тобі добре було, — іншим
добро роби.

Зверни з дороги сам, — і тобі звер-
нуть.

Самому не годиться, іншим не від-
давай.

Чого собі не бажаєш, іншому не ро-
би.

Не роби іншим зла — і тобі не зроб-
лять.

Іншим шкоду робиш — собі шкодиш.

Хто іншим шкоду робить, сам добра
не зазнає.

Іншому пастку ставить — сам у неї
попадеться.

В інших цілиш — у себе влучиш.

Іншого вдарив — сам упав.

Удару не буває без здачі.

Не кидай в чорта каменем, бо відле-
тить назад і влучить у лоб.

Хто меч носить, від меча і вмирає.

Хто іншому кладе камінь на дорозі,
той сам через нього перечениться.

Хочеш обдурити інших — себе обду-
риш.

Яку кашу зварив, таку і їстимеш.

Що заробиш, те і матимеш.

Доброму добра слава.

○

Свині свиняча честь.

○

Вовка б'ють не за те, що він звір,
а за те, що худобу краде.

○

Хто любов сіє, той любов і жне.

○

Що в горщик покладеш, те з нього
й візьмеш.

○

Яку міру відміряєш, таку й тобі від-
міряють.

○

Як здоровкаєшся, так і відповідають.

○

У полі кричать — у лісі відгукує-
ться.

○

Який голос, такий відголос.

Не радій чужій біді, бо своя попе-
реду.

○

Смійся, смійся, що чужа лазня го-
рить, гляди, щоб твоя хата не за-
їнялася.

○

Не смійся, коли хтось падає, бо і сам
упасти можеш.

○

Хто з інших кепкує, той з себе глу-
зує.

○

Іншим добра не бажаєш, сам добра
не діждешся.

○

Хто іншим зла хоче, сам його знайде.

○

Не жди для інших нещастя, бо сам
його діждешся.

Чужому нещастю не радій.

Хто іншим добро робить, той сам зла
не знає.

Птах славиться
пір'ям,
людина — розумом.

Лісом іде.
лісу шукає.

Очі бачать далеко,
розум — ще далі

Розум — основа життя.

Мудрість дорожча за золото й срібло.

Розуму ціни немає.

У кожного свій розум.

Краще бідний, та розумний, ніж багатий, та дурний.

З міцним розумом і мудрою головою можна мати більше, ніж з багатством.

Багатство нікому розуму не додало.

Розум будинки зводить.

Одна розумна голова десять годув.

Розумна порада — золото.

Порада веде людину до щастя.

Очі бачать далеко, розум — ще далі.

Розумний бачить все як на долоні.

Хто все бачить, тому очей не зав'яжеш.

Розумному і чорт дітей колише.

Добре бути дужим, а розумним —
удвічі краще.

Розумом можна зробити багато біль-
ше, як силою.

Силою і нитки в голку не затягнеш.

Мудрий більше зробить розумом,
ніж дурень силою.

Ведмідь бере силою, людина — розу-
мом.

Гори силою не зрушиш, а розумом.

Розум без праці, як бджола без ме-
ду.

Не праця дорога, а мудрість.

Дурнів не сіють, не поливають, во-
ни самі ростуть.

Громада не без дурня.

Розумний завжди візьме, а дур-
ний — віддасть.

Дурний, мов затичка.

У кого в голові пусто, в того і в жи-
воті не густо.

Краще плакати з розумним, ніж смі-
ятися з дурним.

Дурня і в церкві б'ють, а розумного
і в шинку не зачеплять.

Де дурний втратить, там розумний
знайде.

Що розумний збудує за рік, те дурний розкидає за годину.

За дурною головою ноги швидко стомлюються.

Людина без розуму, як сокира без топорища.

У довгої соломи та порожні колоски.

Голова без розуму, як ліхтар без гнота.

Не заради шапки голова на плечах.

Не кожен учений мудрий, не завжди невчений — дурний.

Птах славиться пір'ям, людина — розумом.

Який сам, така й твоя пісня.

Мудра людина, мудра й розмова.

Мудрий розуміє з півслова.

Мудрий багато не говорить.

Мудрий розумом не хвалиться.

Тихе озеро глибоке.

Що розумному з розумним багато говорити: «Добрідень» та «Здорові будьте».

Дурний балакає, розумний слухає.

У дурного серце на язиці, у розумного — язик на серці.

Де ворона бреше, там ластівка мовчить.

○

Доки дурний слухає, доти він і мудрий.

○

Дурень говорить про інших погане, розумний — гарне.

○

Кине дурень камінь у воду — десятеро розумних не витягнуть.

○

Сто розумних не можуть дурному відповісти.

○

Ниткою поля не виореш, з дурним не побалакаєш.

○

Один балакає про вітер, другий — про млин.

○

Побалакали, як свиня з гусаком.

Краще з кривим танцювати, як з дурним бесідувати.

○

Краще на козі в ліс їхати, ніж з дурним балакати.

○

Дурний птах, дурна його пісня.

○

Дурного впізнаєш по сміху.

○

Хто багато сміється, той мало розуму має.

○

У розумного чоловіка сміх видно, у дурного — чути.

○

Сміється, паче меду найвєся.

○

Усмішка, — як повний місяць.

○

Розумний, як попове порєся.

Такий розумний, як волосний старшина.

○

Світла голова, та темний розум.

○

Дорослий чоловік, а розум—як у малі дитини.

○

Такий уже розумний — прочитав обкладинку календаря.

○

Розумний, як Скудрісів Юріс: жито продав, а хліб купує.

○

Парубок — як дуб, а розум — дупло в дубі.

○

Голова — як у коня, а розуму — як у півня.

○

Дурні дурне й роблять.

Юшку сьорбас, пити просять.

○

Лісом іде, лісу шукає.

○

Всі дивляться, та не всі бачать.

○

Не всі чувають, хто має вуха.

○

Три роки робить у млині, а не знає, відкіля борошно сиплется.

○

Сім років у Ризі прожив, а не знає, де ратушна площа.

○

Дурному і горщик — капелюх.

○

Дяку качку свійською не зробиш.

○

Що з ведмедя візьмеш, окрім шкури.

○

З ворони співачки не виїде.

Голобля не зацвіте, мов яблуна.

○

Перед слішим свічки не став.

○

Ложкою розуму в голову не увільнеш.

○

Не поможе півневі перлина.

○

Сліпому окуляри не допоможуть.

○

Наче в лісі виріс.

○

Упав, як з місяця.

○

Не знає ні ранку ні вечора.

○

Ні риба ні рак.

○

Там стільки мудрості, як м'яса на
курячій лапці.

Розуму, як у старої курки.

○

Дурний, як чобіт.

○

Без сокири ялини не зрубаєш, без
розуму лазні не витопиш.

○

Вчення — світло.

○

Знання у людини їсти не просять.

○

Знання — не тягар.

○

Без науки, як без очей.

○

Хто не вчиться, той ведмідь.

○

Більше вчишся, більше знатимеш.

○

Як вчишся, так і знаєш.

Знати мало — нічого не знати.

○

Чим вища гора, тим далі видно.

○

Хто читає й пише, той хліба не просить.

○

За одного вченого двоє невчених дають.

○

Розум з роками росте.

○

Мудрість приходить зі старістю.

○

Мудрість сама по собі не приходить.

○

Учись замолоду, як хочеш бути мудрим на старості.

○

Вчи дітей, поки малі, дорослих учи-ти пізно.

Чого Янітіс * не навчився в дитинстві, того Яніс не знає.

○

Посадити можна тільки деревце, а не дерево.

○

Краще хай плаче дитина, ніж опісля — батько й мати.

○

Без науки виріс, без честі живе.

○

Не навчать батьки — навчить життя.

○

Гни дерево, поки молоде, вчи дитину, поки мала.

○

Як батько й мати не б'ють, то життя поб'є.

○

Даси дітям волю, сам попадеши в неволю.

* Янітіс — пестливе ім'я від «Яніс».

Як не допомагають слова,— не поможе й батіг.

Слухняного можна словом навчити, а неслуха й віжками не навчиш.

Вчи прикладом, а не словом.

Краще раз показати, ніж сто слів сказати.

І ведмедя можна навчити, не те що людину.

Людина вдвічі швидше навчається зла, ніж добра.

Замолоду легко, на старості важко.

Старе дерево важко пересадити.

Що сьогодні не покращає, те завтра ще погіршає.

Хто не йде вперед, той сунеться назад.

Що замолоду не зробиш, робитимеш старим.

Вчитися піколи не пізно.

Людина вчиться, поки живе.

Всю мудрість світу не можна вичити.

Школа — дорога до знань.

Хто в школі лінується, той у житті нічого не досягне.

До школи ходити — не на пана робити.

Вчись не для вчителів, а для себе.

Час — один з найбільших учителів
на світі.

Життя — це школа.

Звичка — велика сила.

До чого замолоду звик, те на старості
робитимеш.

Де курка раз яйце знесе, туди знову
підє.

Погані звички псують добру вдачу.

Який у колисці, такий і в домовині.

Гадюка міняє шкіру, а не зуби.

Шуліка ніколи білим не буває.

Вовк стає старішим, а не добрішим.

Порося сидіти за столом не навчип.

Свиня зостанеться свинею, хоч і в
палаці житиме.

Навчись сам, потім інших учи.

Мало хто хоче сам вчитись, вчити
іншого кожен любить.

Не вчи інших того, чого сам не
знаєш.

Не наказуй іншим, не навчившись
сам слухатися.

Не вчи іншого, чого сам не вмієш.

Діти батьків не вчать.

Що ти, дитино, знаєш про велосипед,
якщо сам ніколи на ньому не їздив.

○

Сліпий сліпому дорогу показував, та
обоє в яму впали.

○

Розумного не треба вчити.

○

Іншим показує, а сам не бачить.

○

Кота не треба вчити, як мишей ловити.

○

Здоровому лікар не потрібний.

○

Не проси поради в багатого, а в мудрого.

○

Не показуй вовкові дороги до лісу.

○

Інших вчимо — самі вчимося.

Язик сорому
не має.

Біблію
несе під пахвою,
а гріхи в мішку
за спиною.

Будь чистий, як скло,
а ясний, як сонце

Не всі дерева в лісі прямі.

Не шапка людину прикрашає, а людина шапку.

Який сам, такий і одяг.

Будь чистий, як скло, а ясний, як сонце.

Яке в людини серце, такі в неї і очі.

Золото і в багні блищить.

І в твердій шкаралуці часом таїть-ся солодке зерня.

У солов'я сіре пір'я, та гарна пісня.

У павича яскраве пір'я, та в голові полова.

Зверху блищить, а всередині звір.

Часом і червоне яблуко буває всередині червиве.

Де гордість, там мало розуму.

Нема диму без вогню, нема людей без вад.

Пихатий, мов панова свиня.

Надувся, мов квочка,— іде і в свою тіль дивиться.

Підняв гребінь, як кіт хвоста.

○

З гордовитим не побалакаш.

○

Ніс у хмарах, а сам на землі.

○

Йде так, що і яйце з голови не
впаде.

○

Солома в животі, а голова в повітрі.

○

Хай хоч і солома в животі, аби ка-
пельюх на голові.

○

Без розуму мудрий, без майна бага-
тий.

○

Великий рот, порожня голова.

○

Повна посудина не дзвенить.

Порожній млин без вітру меле.

○

Гуде, мов порожня діжка.

○

Повний колосок голову хилить, а пу-
стий піднімає.

○

Чим повніший колосок, тим нижче
до землі гнеться.

○

Кінь, що високо голову піднімає, по-
гано тягне.

○

Хвастоці — людська слабкість.

○

Такий поважний, як півень з куря-
чим яйцем.

○

Хвалькуватий, як індик.

○

Кудкудакає, наче курка в гнізді.

Розхвалився, мов горобець на купі
гною.

○

Сам сидить в кутку, а думками в
Ризі.

○

Вище даху хоче скочити, а порога
переступити не може.

○

Великий дим — мало тепла.

○

Думки горді, а розум короткий.

○

Високо заноситься — низько падає.

○

Не задирай носа, бо швидко його
поб'єш.

○

Не пий у капусту, сам їстимеш.

○

На свині до хмар не піднімешся.

Не будь гордий, будь щасливий.

○

Чим вище запесешся, тим нижче
впадеш.

○

Не хвали гордого чоловіка.

○

Якщо курка не кудкудакатиме, то й
не знатимуть, що яйце знесла.

○

Сам малий, а язик довгий.

○

Рот — як ворота в Петербург, хоч
шестернею їдь.

○

Рот такий, що й четвериком не об'
їдеш.

○

Язик сорому не мас.

○

У тебе дев'ять язиків, як у змії.

Говорить за сімох німих.

○

Балакає, як пастор.

○

Чого розкудкудакався, як стара курка.

○

Іде, як без недоуздка.

○

Що на серці, те на язиці, а що на язиці — всі знають.

○

Від дурного більше користі, як від балакучого.

○

Менше балакай, більше слухай.

○

Хто говорить — сіє, хто слухає — жне.

○

Краще двома вухами слухати, ніж одним язиком говорити.

Що чувш дома, не неси на вулицю,
а що чувш на вулиці — не неси до-
дому.

○

Спершу подумай, а тоді кажи.

○

Перш ніж віддати конійку, обкрути,
перш ніж сказати слово — подумай.

○

Краще на три слова сказати менше,
ніж одне зайве.

○

Ступи крок — оглянись, скажи сло-
во — подумай.

○

Одне слово підіймас бунт.

○

Від одного зайвого слова буває ба-
гато лиха.

○

Од гострого слова болить довше, ніж
від удару батога.

Злий язик січе гостріше, ніж меч.

○

Ниж ріже хліб, язик — серце.

○

Язиком можна комусь і спину зламати.

○

Розливої води не збереш, сказаного — не повернеш.

○

Сказаного і конем не наздоженеш.

○

Мало знає, багато балакає.

○

Не знаєш — не кажи.

○

Не кажи всім, що знаєш, але знай усе, що сказав.

○

Що язик заробляє, за те спина платить.

Коли немає чого казати, прикуси язика.

○

Ідь до Риги кіньми, а не язиком.

○

Не все можна їсти, не все годиться говорити.

○

Краще багато їсти, ніж багато говорити.

○

Чим більше собака гавкає, тим менше його слухають.

○

Хто багато говорить, той багато бреше.

○

В багатослів'ї мало розуму.

○

Багато полови — мало зерна, багато слів — мало думок.

Чужий дим очі їсть.

○

Чужу провину бачить, а своєї не помічає.

○

У себе коня не бачить, а в іншого голку помічає.

○

Хто бачить вади інших, той свої приховує.

○

Хто сам святий, для того інші не святі.

○

Як десь — стоокій, а як дома — одноокій.

○

Чужі двері миє, свої брудні.

○

Злі люди в інших зло шукають.

○

Порядна людина іншої не огудить.

Що сам робить, те й на інших наговорює.

○

Інших коле, сам кричить.

○

Як та пилака: сама ріже, сама й вис.

○

Самі лазню натопили, самі ж кричать, що жарко.

○

Сам на печі, інших на небі шукає.

○

Хто сам у гною спить, той іншого там шукає.

○

У свині все свиняче.

○

Злодій думає, що всі злодії.

○

Інші думають про тебе так само, як ти про них.

Сміявся горщик з казана, а сам у сажі.

○

Хто на інших наговорить, сам відповідь.

○

Не надівай на голову іншого своєї шапки.

○

Спершу подивись на себе, а тоді смійся з інших.

○

Що іншим хочеш сказати, спершу скажи собі.

○

Спершу витягни колоду із свого ока, а потім — скалку з чужого.

○

Хай кожен свій куток прибере, скрізь буде чисто.

○

Не перь чужої сорочки.

Добра слава на печі спить, погана — по вулиці гуляє.

○

Ще й вогонь не горить, а дим уже над комином.

○

Муха є, слон буде.

○

І від соломинки палаци горять.

○

Вікна, двері зачиниш, а рота людям не заткнеш.

○

Язиком хліб заробляє.

○

У лестивого солодкий язик.

○

Мудрий шуліка ховає пазури.

○

Язик гарний, серце погане.

Гарні слова, погані діла.

Ротик медом помазаний.

На язиці — мед, під язиком — лід.

На словах — ангел, на ділі — сатана.

Біблія на язиці, чорт у серці.

Біблію несе під пахвою, а гріхи — в мішку за спиною.

Бога благає, чортові служить.

Не всі святі, хто до церкви ходить.

Однією рукою хреститься, другою людям в очі штрикає.

Голова тигра, хвіст гадоки.

Літні очі, та зимові зуби.

Однією рукою гладить, другою — б'є.

Спереду янгол, ззаду — чорт.

На вигляд святій, насправді ж — злій.

В очі ладен із шкіри вилізти.

Слизький, як в'юн.

Стоїть, як свята Мара.

Тане, як масло на сонці.

Він не муха, з носа не проженеш.

Прямий, як панів батіг.

○
Чесний, як той кіт на очах у хазяїна.

○
Улеснику потрібен не ти, а твоя гостина.

○
Як ти мені, так і я тобі.

○
У кожного своя голова і свій розум.

○
Кожен свою правду боронить.

○
Дві собаки хати не встережуть.

○
У кого в дворі два півні, там пізно сонце сходить.

○
Дві хазяйки доброго обіду не зварять.

Двоє одну хату будували, ні один не збудував.

○
В собаки два господарі, та він голодний.

○
Не моя свиня, не моя нива, нехай риє.

○
Не твоя нива, не твоя біда.

○
Не мій кінь, не мій віз.

○
Кожен свою межу стереже.

○
Од чужого нещастя живіт не болить.

○
Кожен краще знає, де йому чоботи муляють.

○
Що таке вогонь, визнаєш тоді, як шапка загориться.

Кожному своя рана болить.

○

Кожен свою шибку береже.

○

Хто від свого рота відірве та іншому
в рот покладе?

○

Хто дасть, як сам не знайдеш.

○

Своя ноша не важка.

○

Всяка корова своє теля лиже.

○

Кожному люба своя пісня.

○

Всякій качці своє озеро велике.

○

Свій шматок найдобріший.

○

Своя хата — як рідна мати.

На своєму коні далеко поїдеш.

○

Своє око — діамант, чуже — скло.

○

Лиха людина гірша за звіра.

○

Краще зустрітися з чортом, як з ли-
хим чоловіком.

○

Лютий собака хапає за полу, а зла
людина за горло.

○

Нещастям однієї людини сто живе.

○

Що впало, те важко підняти.

○

На мертвечині всі круки злітаються.

○

Як тин упав, то всі переступають.

○

На вовка, що тікає, всі тюкають.

Як тягне кінь, так його і поганяють.

Де свиню годують, там і пацюки живуть.

Щастя йде — заздрість на дорозі стає.

Заздрісники вмирають, а заздрощі — ніколи.

Кожному любий учорашній день.

Сусідська курка завжди більша за свого гусака.

Коли дуб на землі лежить, то всяк хоче трісок назбирати.

Чужими руками легко гаряче вугілля ворушити.

З чужої шкури легко широкі пояси різати.

За чужою спиною кожен розумний.

Сам лізе на небо, а інших штовхає в пекло.

В одних пожежа, інші — гріються.

Повівся, як свиня в горосі.

Не сів, а косити хоче.

Сьогодні мені, а завтра — тобі.

На кому вовна, того й стрижуть.

Кіт не спить, коли риба на полиці.

Ніхто не кусатиме своїх пальців.

Який кінь вівса не їстиме, коли йому дають.

○

Хто іншим заздрить, сам нічого не має.

○

Не видирай пиріжка з чужого рота.

○

За одну чужу копійку згубиш своїх десять.

○

Не женись за чужим щастям, — своє шукай.

○

Не заздри чужому щастю, коли своє з сітки випустив.

○

Чужим добром не розбагатієш.

○

Краще бідувати, ніж красти.

○

Краще попросити, ніж украсти.

Краще свої постолы, ніж чужі чоботи.

○

Брудні руки можна помити, поганого вчинку не виправиш.

○

Один раз украдеши — на все життя злодій.

○

З голки починає, кінцями кінчає.

○

Не поклав — не чіпай.

○

Не рубай дерева, коли не знаєш, чиє воно.

○

Крадіжкою не розбагатієш.

○

На краденому добрі чужі сльози.

○

Краденою сіткою риби не наловиш.

Нечесно прийшло, нечесно пішло.

Хто в інших краде, той себе обкрадає.

Переховувач гірше злодія.

Тхір у своїй хаті курки не візьме.

Злодій у злодія ніколи не вкраде.

Хто завинив, той боїться.

Злодій, як заць: своїї тині боїться.

У кого довгі руки, в того життя коротке.

Не проси багатого, а щедрого.

Чим багатший, тим скупіший.

Бідний дасть з мішка, багатий не дасть з комори.

Бідний годує масним, багатий — пісним.

Краще їсти сухар у бідного, ніж в багатія половину.

У кого великий гаманець, в того мало грошей.

Легше багатому дати, ніж у нього взяти.

З дерева тріски летять, з каменя — не летять; у щедрого можна щось випросити, у скупого — ні.

Жди, поки у гусака вісва випросиш.

Не проси у kota сала.

Скнара — завжди злидар.

○

Скільки не їсть, а все їсти хоче.

○

Йому завжди дров мало.

○

Морю ніколи води не настанш.

○

Він за гроші віддасть чорту душу.

○

Цей за гроші у вогонь і в воду.

○

Цей за карбованця борону на дах церкви витягне.

○

За копійку жене вошу в Ригу.

○

Скупому важко живеться.

○

Пішки ходить, а грошей — мішок.

Сидить над своїми грішми, як чорт над душею.

○

На грошах сидить, а з голоду мре.

○

Скупий сам собі жаліє з'їсти.

○

Сам не їсть, іншим не дає.

○

Мов той собака, що спить на копиці сіна: сам не їсть і іншим не дає.

○

Скнара на своєму полі й каменя не дасть розбити.

○

Скнара скоріше вмре, ніж розлучиться із своїми грішми.

○

У нього руки тремтять, коли щось іншим дає.

○

Їсть коржі, а хліб береже.

Хто питає, чи хочеш, той від щирого серця не дасть.

Копійку береже, карбованці прогулює.

Що скнара назбирає, те собака поїсть.

Беріг, беріг — та ні собаці, ні котові.

Багато хоче, мало має.

Складай гроші, та не вмри з голоду.

Що батько граблями нагребє, те сини жменями розкидає.

Легко зароблене легко і йде.

Дурень — збирає, розумний — витрачає.

Марнотратність веде до жебрацького цінка.

Драного мішка не насиплеш.

Клади копійку до копійки, матимеш сто.

Не розтринькуй, поки не заробив.

Зернина до зернини — засік повний.

Будь багатий навесні, а не восени.

Восени не збережеш — навесні не-кладеш зуби на полицю.

Запасай восени — матимеш взимку.

Восени згодиться старий кожух, а навесні — старий кінь.

Хто старого не латає, той нового не має.

У старому одязі новий заробляють.

Краще без вечері лягати, ніж з боргами вставати.

Ліс у болоті згниє, а не борг.

Борг не жде.

Синів борг батько платить.

Позичив гроші — придбав ворога.

Другові даси — у-ворога проситимеш.

Легко дати, важко повертати.

Бабусю важко годувати, старі борги нелегко повертати.

Дай пояс — повернуть лихо.

Боргів більше, як волосся на голові.

Зроби людині добро, — вона тобі злом віддячить.

Цицтво — корінь усього зла.

Ций, поки розум проп'єш.

Багато п'єш — швидко помреш.

В чарці тонуть більше, як у морі.

На хаті п'яниці поганий дах.

Чоловік у шинку гуляє, жінка дома ридас.

Кінь п'яниці — кістки та шкура.

П'яниця багато балакає, та мало робить.

○
На конійку вишив — на карбованець набешкетував.

○
Після першої чарки — вівця, після другої — лев, після третьої — свиня.

○
Сам пив, а кінь п'яний.

○
Сам за свої гроші сидить у ямі й плаче.

○
Честь п'яниці — чарка.

○
За горілку сам чорт танцює.

○
Крутиться, мов колесо.

○
Йде, як вівця без голови.

З'явився, мов та блискавка на ясному небі.

○
Пробіг, як вовк через Ригу.

○
Гарний хлопець, та вітер у голові.

○
Ні бог не нагодус, ні чорт не припить.

○
Швидко горить, швидко й гасне.

○
Стрімкі води швидко спливають.

○
Боїться, як чорт грому.

○
У страху довгі ноги, великі очі.

○
Болягуз од своєї тіні тікає.

○
Боїться, мов зацьв води.

Іде, як по льоду.

○

Морозу боятися — надвір не ходити.

○

Спить, як засць: з розплющеними очима.

○

Ласий, як ведмідь до меду.

○

Упав, як шуліка на курку.

○

Облизується, мов кіт, що сметану з'їв.

○

Сидить, мов смерті жде.

Нема дерева
без коріння.

Здоров'я і сила —
найбільше щастя
людини.

З приказки слова не викинеш

Слово — золото, мовчання — срібло.

Слово — дорожче за гроші.

І одне слово багато важить.

Коротко сказано, та ясно.

Багато слів — мало думок.

Недобрих слів не обгородиш.

Який сам, таке й твоє слово.

Що зварип, те і їстимеш.

Скажеш — не повернеш.

Держи коня за повід, а чоловіка за язик.

З меду починається, та гірко кінчається.

Не шукай зерна в полові.

Життя — не один день.

Вік прожити — не мішок пошити.

На віку всякі дні — і гіркі і солодкі.

Нема троянд без колючок.

Не буває гіркого без солодкого, по-
ганого без гарного.

Ні ти не знаєш, ні я: поживемо —
побачимо.

Ніхто своєї долі не вгадає.

Кінця свого віку ніхто не побачить.

Кінчик носа можна побачити, а кі-
нець віку свого — ні.

Часом година приносить таке, що й
за рік не діждешся.

Сьогодні п'ять волів у хліві, а завтра
й хвоста нема.

Одна біда не біда.

У кожного своє горе.

218

Ходить, як по старих сходах.

Не щодня сонце світить, не щодня
дощ ллє.

Чим більша радість, тим більше
горе.

Нещастя ніколи одне не приходять.

Коли біда приходять, то стукає у
двері й вікна.

Свого лиха іншим не віддася.

Нещастя робить мудрим.

Щастя дає радість, нещастя — муд-
рість.

Після грози — сонце, після неща-
стя приходять щастя.

219

Коли нещастя в одному вікні, то щастя — в другому.

Від нещастя до щастя не дуже далеко.

Один крок до щастя, два — до нещастя.

Не радій, що знайшов, не побивайся, що загубив.

Щастя й туман швидко зникають.

Щасливі дні летять, як вітер.

Скло і щастя швидко розбиваються.

Щастя не приходять без нещастя.

Погапе приходять зненацька, доброго ніяк не діждешся.

Всім щастя не вистачить.

Щастя приходять тоді, коли його не ждеш.

Щастя не від — за роги не втримаєш.

Щастя само не прийде, поки його не візьмеш.

Голими руками щастя не візьмеш.

У кого сміливе серце, того щастя любить.

Хто сміливо ходить, рідко падає.

Всяк із своїм щастям родився.

Дурному дурне й щастя.

Щастя — як повітря.

○

Щасливий той, хто може сам себе поважати.

○

Не мірай свого щастя чужою мірою.

○

Щастя багато, розуму мало.

○

Здоров'я і сила — найбільше щастя людини.

○

Спить, як у бога у вусі.

○

Живе, як після батькового весілля.

○

Живе, як воша в кожусі.

○

У малого мала біда.

○

Малі птахи — малі гнізда.

Дитина й собака впізнають добру людину.

○

Малі собаки, та гострі зуби.

○

Малий чоловічок, та велика голова.

○

У молодих молодий розум.

○

Молода голова, старечий розум.

○

Молодість не знає, старість не може.

○

Взимку троянди не цвітуть, на старості радощі не приходять.

○

Труднощі легше подолати замолоду, ніж на старості.

○

Молодий бере силою, старий розумом.

Старим піч, молодим — гулянка.

○

Старий чоловік, розумна порада.

○

Старого горобця половою не зама-
ниш.

○

Не смійся із старих, сам будеш ста-
рий.

○

Білий, як цвіт яблуні.

○

Білий, як сонце.

○

Біла борода, сиве волосся — окраса
старості.

○

Яке життя, така й смерть.

○

Ти ще прийдеш у мій березняк по
гриби, а я в твоїй — ніколи.

За гроші все купиш, та не здоров'я.

○

Без зубів хліба не наїсишся.

○

Людина без ніг, як риба без води.

○

Хворому потрібен лікар, здорове-
му — робота.

○

Старість і смерть усіх ждуть.

○

Людина два віки не живе.

○

Вмирають дурні, вмирають і ро-
зумні.

○

Бідний чи багатий — смерть нікого
не минає.

○

Смерть не питає: молодий чи старий.

Людина вмирає, а слова її не забу-
ваються.

○

Людина вмирає, а діло її живе.

○

Без хліба й солі погана розмова.

○

Після роботи хліб солодший за мед.

○

Який хліб, така й сила.

○

Річки не буває без джерела.

○

Кожна річка має свій закрут.

○

Кожна споруда має свій підмурок.

○

Немає дерева без коріння.

○

Де повітря, там життя.

Де голка, там і нитка.

○

Де ліс, там дерева.

○

Де птах гніздо в'є, там і яйця несе.

○

Де озеро, там риба.

○

Де дим, там вогонь.

○

Де овечка, там і вовк.

○

Де квіти, там медок.

○

Чим ясніше сонце, тим чорніша тінь.

○

Чим темніша ніч, тим ясніші зорі.

○

Чим темніше небо, тим ясніша бли-
скавка.

Де глибша вода, там більше риби.

Чим вище дерево, тим важче йому падати.

Скільки дров, стільки й тепла.

Коли вітер дме, ліс гуде.

Куди вітер віє, туди й хмари несе.

Перед бурею завжди затишшя.

Високе дерево всі вітри гнуть.

Вода вгору не тече.

З брудного джерела та не буде чистої води.

За днем приходять ніч.

Де високий тин, там сніг довше лежить.

Де густий бур'ян, там трава не росте.

Нема моря без берегів, гори без вершини.

Сонце сходить, туман опадає.

Ніщо не стоїть на місці.

Вчорашній день назад не повернеться.

З зерна — дерево, з дерева — плоди,
з плоду — зерно.

Річка не тече назад.

Рік роковий не брат.

Чим тепліше літо, тим лютіша зима.

○

Літо — очі, зима — зуби.

○

Що березень не захоче, квітень зробить.

○

Сьогодні так тепло, що й гола ворона не змерзне.

○

Дощ сіє, як кризь сито.

○

Буде дощ — будуть гриби.

○

Нехай лгє дощик — буде маслечко.

○

Темна ніч без місяця, похмурний день без сонця.

○

Тут тільки батька з матір'ю не вистачає.

У кожного звіра свій норів.

○

Вовка ноги годують.

○

У зайця дев'ять шкур.

○

Одне діло бачити, інше — чути.

○

Ні печене, ні варене.

○

Ні собаці, ні коту, ні іншим, ні собі.

○

Немає чим і льольки набити.

○

Я пан, і ти пан, хто ж мішок нести-ме?

○

На якій горі я з тобою свиней пас?

○

Це було в 1012 році, коли чорт був хлопчиком.

Йти попереду свого носа.

○

Піду вітру дорогу показувати.

○

Постій біля воза, поки кінь газету прочитас.

○

Я тебе навчу, як на ялину без сучків лазити.

○

Я тобі покажу, які птахи вночі співають.

○

Хай бог дасть, поки чорт спить.

○

Ну, ну, не бийте, за живого більше грошей дадуть.

○

Не виплач усіх сліз, скоро буде тепле літо.

○

Жди, коли в каміння ноги виростуть.

Жди, коли півень яйце знесе.

○

Це буде тоді, коли собака хвостом гавкатиме.

○

Тобі цього не бачити, як свині неба.

○

Щез, як дрібка солі в морі.

○

Упав, наче в колодязь.

○

Летить, як полова на вітрі.

○

Це таке саме, як «амінь» у церкві.

○

Це як крапля води на розжареній цеглі.

○

Пронав, як свиня в житі.

○

З великої хмари та малий дощ.

Горить, як козячі роги в дощ.

○

Тихше, — бог постолн взуває.

○

Двоє несуть, третій за ними йде, а четвертий сліди замітає.

○

За котом нічого плакати, коли худоба здорова.

○

Як за кожним плакати, то треба очі міняти.

○

З подяки нічого не матимеш, треба ще в гаманці мати.

○

Дівка — мов іскра вогню.

○

Прямий, як свічка.

○

Вгодована, як мірошнікова свиня.

Жінка, мов піч.

○

Чоловік, наче ведмідь.

○

Ну й чоловік — горобцю по коліно.

○

Товстий, як тюлень.

○

Легкий, як куль соломи.

○

Лінивий, як мішок полови.

○

Голова, мов горщик.

○

Очі, як у миші.

○

Очі, як у сови.

○

Ніс, мов комин.

Шня, наче у вола.

○

Зуби, як у шилки.

○

Вуха — як у зайця, нігті — як у
кота.

○

Білий, наче молоком умитий.

○

Йде, як без кісток.

○

Поспішас, як багатий за смертю.

○

Ходить, мов принцеса.

○

Хитається, як старий тин.

○

Темно, як у колодязі.

○

Очима красти — не в кипеню кла-
сти.

У нього ще в голові старий Адам.

○

Зітхає так, що аж ліс хилиться.

○

Перцю тобі на язик!

○

Пір'ячко гарненьке, та лапки чор-
ненькі.

○

Світ — хага, небо — дах.

○

Бур'яни живучі.

○

Чого співаєш, мухо, кінь ще живий
ходить.

○

Одному люба мати, другому — донь-
ка.

○

Балакає, наче каші в рот набрав.

Голій, як святий: лиха не боїться.

o

Краще втратити щоглу, ніж корабель.

З М І С Т

5	Вступне слово <i>Володимира Бойка</i>
14	Батьківщина і свобода — найсвятіше, найдорожче на землі
24	Де народ, там і правда
34	Дерево славиться плодами, а людина — ділами
94	Відак заробляє, багач забирає
124	Як не маєш друга, то знайди, а знайшов — бережи
160	Очі бачать далеко, розум — ще далі
180	Будь чистий, як скло, а ясний, як сонце
216	З приказки слова не викинеш

ЛАТВИШСКИЕ
ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ

Сборник

(На украинском языке)

Видавництво «Дніпро»,
Київ, Володимирська, 42.

Редактор *З. Г. Коваль*
Художник *В. М. Дозорець*
Художній редактор *П. Т. Вишняк*
Технічний редактор *О. І. Дольницька*
Коректори *Л. Г. Лященко, Ю. А. Мороз*

Виготовлено на Книжковій фабриці
«Жовтень» Комітету по пресі при Раді
Міністрів УРСР. Київ, вул. Артема, 23-а.

Здано на виробництво 10/І 1972 р. Під-
писано до друку 28/ІІІ 1972 р. Папір № 1.
Формат 70×108¹/₁₆. Фізичн. друк. арк. 3,75.
Умовн. друк. арк. 5,25. Обліково-видавн.
арк. 4,28. Ціна 32 коп. Зам. 460. Тираж
30 000.

7—3—3
373—72М

С(Лат.)
Л27

